

TANULMÁNYOK

VESZPRÉMY LÁSZLÓ

AZ ANJOU-KORI LOVAGSÁG EGYES KÉRDÉSEI

A Szent György-lovagrend alapítása

A magyarországi lovagság és udvari kultúra kutatásának nehézségei, hipotetikus munkamódszerei, a kutatási eredmények körül újra és újra fellángoló viták jól ismertek. Legutóbb éppen Kurcz Ágnes posztumusz monográfiája ösztönözte a kutatókat arra, hogy újragondolják az Árpád- és Anjou-kori udvari kultúra jellemzőiről alkotott képünket s kutatási hipotéziseinket.¹ Nyugodtan állíthatjuk, hogy a vita eredményei imponálóak, s mára sokkal világosabban láthatóak a kérdéskörök problematikus részletei, mint Kurcz Ágnes könyvének az elkészültekor. Meglepő módon az első magyarországi alapítású lovagrenddel, a Szent György-renddel a kutatás kevésbé foglalkozott, sőt maga Kurcz Ágnes sem bővítette rá vonatkozó ismereteinket, hanem megmaradt a korábbi eredmények összefoglalásánál. Ez annál kevésbé érthető, mivel fennmaradt a rend terjedelmes szabályzata, ami jó alkalmat kínál arra, hogy megkíséreljük elhelyezni a lovagrendnek európai családfáján.

Á lovagrenddel kapcsolatos érdeklődésünket már az a tény is jól magyarázza, hogy a Károly Róbert királyunk által alapított rend első az európai világi – tehát nem egyházi jellegű – lovagrendek között. Az elsőség kérdése persze igencsak viszonylagos, hiszen a lovagrendek történetét annyi, leginkább saját maguk által sugallt mítosz és legenda övezi, hogy a tisztánlátás nem könnyű. Boulton kézikönyvének 1987-es megjelenése óta a világi lovagrendek területén javultak a tájékozódás lehetőségei, s így egyúttal a magyar rendet is könnyebben el tudjuk helyezni.² A magyar kutatás korábban, a magyar udvari kultúra problematikus, megkésett és perifériális jellegének az ismeretében, óvakodott attól, hogy ezt az elsőséget elfogadja. A legjobb kutatók, így pl. Fügedi Erik is, hajlottak arra, hogy korábbi – mint újabbban egyre inkább látszik, legendává foszló – XIII. századi alapítású világi rendeket, mint Szent Lajos ismert Rekettyerendjét, feltételezzenek

1 Eredetileg előadásaként hangzott el a Hadtörténelmi Intézet és az MTA Történettudományi Intézete szervezésében megrendezett Anjou-kori emlékülésen 1992. november 6-án.

Kurcz Ágnes: Lovagi kultúra Magyarországon a 13–14. században. Bp., 1988. Itt csak a két legfontosabb recenzióra hivatkozunk: *Szűcs Jenő*: Magyar és európai lovagi kultúra. In: BUKSZ 1, 1989. 1. sz., 43–50. o., *Vizkelety András*: Megjegyzések Kurcz Ágnes: Lovagi kultúra... című könyvéhez. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, 94, 1990. 520–528. o.

2 *D'Arcy Jonathan Dacre Boulton*: The Knights of the Crown. The Monarchical Orders of Knighthood in Later Middle Ages 1325–1520. Woodbridge, 1987.

a magyar lovagrend mintaképeül.³ Bátran állíthatjuk, hogy erre semmi szükség sincsen. Az Anjou-dinasztia nápolyi eredete elég alapot nyújt arra, hogy az udvar már uralkodása elején is európai látókörrrel és kapcsolatokkal rendelkezett, még ha ekkor az Anjou-k idejének és energiájának jelentős részét le is foglalta a trónért folyó, sokszor rendkívül kiélezett küzdelem. Márpedig az 1300-as évek első évtizedeiben vette kezdetét Európaszerte a világi lovagrendek megszerveződése, gondoljunk csak az időrendben második, 1330-ban alapított kasztíliai Stóla-rendre.⁴ Azt, hogy a magyar rend esetében valóban egy igen korai alapítású lovagrendről van szó, maga az elnevezés is mutatja, amelyben még nem fordul elő a rend („ordo”) szó, hanem csak „Szent György lovagságának testvéri közösségéről” („Societas fraternalis militiae sancti Georgii”) történik említés. Az „ordo” szó legkorábban a már említett kasztíliai Stóla-rend megnevezésében fordul elő, *ordo militiae* formában pedig csak még későbbben. Az „ordo” kifejezést túlságosan is az egyházi lovagrendekhez tartozónak érezték, s idő kellett, hogy új jelentésében létjogosultságot nyerjen e kifejezés. Ugyanakkor nem szabad lebecsülni a Templomos-rend XIV. század eleji feloszlata körül, egész Európában nagy vihart kavaráó eseményeket, amelyek – a Szentföld korábbi elvesztésével együtt – mélyen megrendítették s egyúttal politikailag támadhatóvá tették az egyházi lovagrendeket. 1319-re mind a portugál mind a kasztíliai király egyházi lovagrendet alapított (Montesa- és Cristo-rendek) annak érdekében hogy a templomos javak ne csússzanak ki a kezeik közül. Innen nézve a világi rend alapítása felé tett lépés már nem akkora, hogy elképzelhetetlen lenne az 1320-as években, különösen ha tekintetbe vesszük a konfraternitások szintén ösztönzést kínáló évszázados és Európaszerte élő hagyományát.⁵ A szakirodalomban bizonyosan még sokáig ellentmondó adatok és vélekedések fognak napvilágot látni a világi lovagrendekről, de a magyar rend elsőbbségét – főként Boulton művének köszönhetően – egyre inkább kezdik elismerni. A Dictionary of the Middle Ages vonatkozó címszava még nem ismeri a magyar rendet, s teljesen alaptalanul az 1347-es ciprusi Kard-rendet tekinti a legkorábbi világi lovagrendnek.⁶ A legutóbbi évek szakkönyvei azonban már Boulton eredményei alapján helyezik el kronológiájukban a Szent György-rendet.⁷ Egyetértenek abban, hogy azon monarchiális, azaz uralkodók, fejedelmek által alapított világi lovagrendek közül, amelyeknek fennmaradtak a rendi működés rekonstruálásához szükséges statútumaik, vagy azok legalább egy töredéke, első a magyarországi lovagrend.

De mikor is alapították a magyar rendet? Eddig tudatosan kerültünk az alapítás évének a megadását, noha a korábbi magyar szakirodalomban a legnagyobb érdeklődés erre a kérdésre irányult. Ma a rend fennmaradt statútumait az Országos

3 Szent Lajos rendjére: *Hóman Bálint*: Gli Angioni di Napoli in Ungheria. Roma, 1938.; *Fügedi Erik*: Ispánok, bárók, kiskirályok. Bp., 1986. 220. o.

4 Boulton: Knights... i. m. 46-96. o.

5 Általában I. Monti, *Gennaro Maria*: Le confraternite medievali dell'Alta e Media Italia. 1-2. Venezia, 1927.; *Meerseman, Gilles Gerard*: Ordo confraternitatis. Confraternite a pietà dei laici nel medioevo. Roma, 1977. (Italia sacra, Studia e documenti t. 24.)

6 Dictionary of the Middle Ages 4. k., 306. o., Orders of knighthood címszó. A külföldi szakirodalom korábbi el lenmondásos véleményeit összegyűjtötte *Kurcz Á.* i. m. i. h.

7 Barber, *Richard-Barker, Juliet*: Tournaments. Jousts, Chivalry and Pageants in the Middle Ages. Woodbridge, 1989. 103-104. o. (Hivatkozással *Boultonra* és *Fügedre*).

Levéltárban (Budapest) őrzik, amelyek kelte a következő: 1326. április 24.⁸ A kiállítás helye már bizonytalanabb, arról a szöveg bevezetőjében csak annyit tudunk meg, hogy az egyházi méltóságok és az esztergomi káptalan jelenlétében történt a statútumok jóváhagyása. A kérdés ezek után csak az, hogy a statútumok jelen formájukban a rend alapítólevelének tekinthetők-e, vagy a már korábban megalapított rend egyik – vélhetően a visegrádi királyi kúriában – éppen esedékes Szent György napi közgyűlésén született „kiegészítő jegyzőkönyvet” tartjuk a kezünkben? A szakirodalomban olvasható álláspontok megoszlanak ebben a kérdésben.⁹

Az újabb idegen nyelvű szakmunkák jelen okiratot általában nem tekintik a rend alapítólevelének. Így foglal állást Boulton is 1987-es kézikönyvében s a rend alapítását 1325–1326-ban véli valószínűsíthetőnek. Érvelése azon alapul, hogy 1326-ban a szabályzatot maga a lovagrend bocsátja ki, s ekkor már a rend saját pecséttel rendelkezik, s mindez ellentétben áll a rendalapítások általános európai gyakorlatával.¹⁰ Fügedi Erik is többször érintette műveiben e problémát. A rend alapítását 1318 körülre datálja, anélkül, hogy részletekbe menően megalapozta volna véleményét. Minden bizonnyal Vajay Szabolcsnak a sisakdíszek hazai megjelenéséről írott fejtegetései vezették a datálás pontosításában. A Szent György-rend tagjainak a szabályzatban előírt lovagi kötelezettségek teljesítéséhez (ti. a király vígasságokban, harci játékokban való követéséhez) lovagi tornákra és sisakdíszekre volt szükségük, s Vajay szerint ilyet már 1318 óta nyerhettek. (Rögtön hozzátehetjük, sisakdíszadományra az első példa 1326-ból ismert.). Vajay ugyanis ilyen alkalomnak tekinti Károly Róbert 1318. évi házasságkötését, majd az 1320. évi következő frigyéhez kapcsolódó ünnepeket.¹¹ A feltételezés egyébként nem teljesen alaptalan, a lovagrendek alapítása általában valamiféle jeles eseményhez kötődött, ám azt nem szükségképpen kellett az alapítólevelben megörökíteni. Ez utóbbi esett meg az angol Térdszalag-renddel: a kutatók a mai napig találják a rend alapításának okait. Kézenfekvő a feltételezés, hogy 1326-ban a rend gyűlésének egyik oka Károly harmadik fiának, Lajosnak a születése lehetett, nem is sokkal korábban, az év márciusában.¹²

Nem szoktak rá hivatkozni, mégis egyértelmű, hogy az 1326. évi statútumok 1318-ra való datálása Johann Christian Engel 1813. évi kézikönyvének a véleményén alapszik. Engel azonban számos ponton helytelen kronológiával dolgozott, s így következtetése sem tekinthető elfogadhatónak. Érvei közül csak annyi igaz, hogy 1318-ban a király házasodott – amit később Vajay is bevon fejtegetései közé –, de nem felel meg a valóságnak, hogy ebben az évben halt volna meg Csák Máté,

8 Jelzete: Országos Levéltár DL 40.483. Pecséjtjére in: Művészet I. Lajos korában. 1342–1382. Bp., 1982. 148. o.

9 *Kurcz Ágnes*: i. m. i. h.

10 *Boulton*: *Knights...* i. m. 27. o.

11 *Fügedi E.*: Turniere im mittelalterlichen Ungarn. In: *Das ritterliche Turnier im Mittelalter*. (Hg.: *Josef Fleckenstein*) Göttingen, 1985. 390–400. o.; *utó.*: Rittertum im mittelalterlichen Ungarn. In: *Die Ritter*. Eisenstadt, 1990. 35. o.; magyarul: Ispánok, bárók, i. m. 220. o. Hivatkozott *Vajay Szabolcs* mű: A sisakdísz megjelenése a magyar heraldikában. In: *Levéltári Közlemények* 42, 1969. 279–286. o. Ugyanakkor nem hogy nem maradtak fenn 1326 előtről sisakdísz adományok, hanem az elsőkö szövegezésükben rendkívül egyéniek, s eltérnek a nyugat-európai mintáktól, amint erre *Bertényi László* figyelmeztet in: *Levéltári Szemle* 36, 1986. 24. o.

12 A Térdszalag-rendre l. *Boulton*: *Knights...* i. m. vonatkozó fejezet. Lajos születésére hivatkozik *Guthheil Jenő*: *Az Árpád-kori Veszprém*. Veszprém, 1979. 111. o.

vagy hogy Boleszlót ebben az évben szentelték volna esztergomi érsekké. (Ez utóbbinak azért van jelentősége, mert a státútumok bevezetőjében így említik.)¹³

A magyar nyelvű szakirodalomban szinte egybehangzó a vélemény arról, hogy az 1326. évi oklevél a rend alapítólevelének tekinthető, s az alapítás időpontjául is elfogadják az oklevél keltét. Engel véleménye az említett formában ugyan átkerült Dercsényi Dezső híres Nagy Lajos-monográfiájába, utóbb mégis meglehetősen visszhangtalan maradt.¹⁴ Kurcz Ágnes e datálási problémákat említés nélkül hagyva az alapítólevelet egy tanácskozás ötletszerűen összehordott jegyzőkönyveként értékelte. A megoldáshoz csakis úgy juthatunk közelebb, ha magukat a státútumokat vesszük szemügyre és próbáljuk meg forrásaikat meghatározni.

A státútumok tagolása és az oklevélen belüli elhelyezkedése is sok mindent elárul. Ugyanis a dátum nem az oklevél végén található, hanem a cikkelyek között. Erdélyi László számozásában 33, Boultonéban 66 cikkelyt találunk a dátum előtt, majd utána még hatot. Az elhelyezés szokatlanságát csak tovább fokozza az a körülmény, hogy más kéz másolta az oklevél első, s más a második, befejező részét.¹⁵ Persze, semmi okunk sincs, hogy időben távol helyezzük a két rész másolását. Az ilyen feltevést az első részben említett, hozzájárulásukat (consensusukat) nyújtó egyházi méltóságok sorának datáló bizonyossága sem támogatja. Méltóságsoruk jól illik az 1326. évre, pontosabban az 1323 és 1326 közötti esztendőkre. Sokkal inkább arról lehet szó, hogy a lovagrend az 1326. év Szent György napja előtt keletkezett cikkelyeket foglalta írásba az esztergomi káptalan tanúsága mellett. A szöveget azonban nem zárták le, mivel tudták, hogy azok kiegészítésre fognak kerülni. Erre, s hangsúlyozzuk, csakis erre a kiegészítésre került sor 1326. április 26-án, amikor is a rend a király jelenlétében újabb cikkelyekről döntött.

Ezt a gondolatmenetet támogatja a nyilvánvaló írástörténeti tény, hogy az oklevél második másolója keze munkáját a dátummal kezdi, s a királyi megerősítés tényével, majd a 6 cikkellyel folytatja, illetve fejezi be: „Az Úr 1326. évében, Szent György mártír ünnepén a következő státútumok és rendelkezések kerültek a Szent György társaság által megalkotásra, Károly király jelenlétében és akaratának megfelelően”, s következnek a záró cikkelyek.¹⁶ Nyilván, hogy ha a királyi jelenlétet és jóváhagyást az első rész miatt emelték volna ki, akkor az az egyházi méltóságok sora után következett volna. A datálás és a királyi, illetve a rendi jóváhagyás a függelékszerű utolsó cikkelyeket hitelesítette. Nem szívesen bocsátkoznánk annak a kérdésébe, hogy az oklevél első, terjedelmesebb része időben mennyivel előzte meg a datált zárórészt, néhány nappal, vagy évekkel.

13 *J. Ch. Engel: Geschichte des Ungarischen Reichs*. Wien, 1813. Bd. 2.

14 *Dercsényi Dezső: Nagy Lajos kora*. Bp., é. n. 57. o. Szerinte Károly Róbert 1318-ban a szabályok kidolgozása nélkül alapította. A modern hazai szakirodalom példái: *Miskolczy István: Magyarország az Anjou-korban*. Bp., 1923. 107. o.; *Kristó Gyula: Az Anjou-kor háborúi*. Bp., 1988. 199. o.; Károly Róbert emlékezete. (Szerk.: *Kristó Gyula*.) Bp., 1988. 49. o.; *Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában*. Bp., 1987. 63. o.

15 A faksimilén a két eltérő írású másoló kéz jól látszik. In: *Pór Antal: Az Anjou-ház örökösei*. In: *A magyar nemzet története*. 3. k., Bp., 1895. 138–139. o.

16 „Anno Domini MCCCXXVI in festo beati Georgii martyris talia statuta et ordinamenta fuerunt per societatem beati Georgii presente et volente rege Karulo stabilita.”

Tény, hogy megelőzte. Amennyiben a rend alapítását a statútumok nagyobb részét bevezető egyházi méltóságok formális jóváhagyásához kötjük, akkor a rend alapítását is a már említett 1323–1326 közötti időszakra tehetjük. Mi is úgy gondoljuk, hogy oklevéltani hiányosságai ellenére (hiányzik a *corroboratio*, a *datum per manus*, a *series dignitatum*) az 1226. évi oklevél első, bővebb részében, vagy annak egy töredékében kell látnunk a rend alapítólevelét, még ha az a királyi alapítás tényét szó szerint nem is tartalmazza. (Az első világi alapítás esetében ennyi eltérés a későbbi európai formáktól nem meglepő.) Ugyanakkor a statútumok rendezetlenségén sem kell megütköznünk, hasonló összevisszaságot találunk például a nápolyi Szentlélek-, vagy más néven Csomó-rend szabályzatában is.¹⁷

Az 1326. évi oklevél értelmezési nehézségei nem kis részben a szöveg átirási és fordítási hiányosságaiból fakadnak. Mint azt már Kurcz Ágnes is észrevette, a millenniumi Magyarország-történet vonatkozó fejezetében közöltek pontatlanok és felületesek. A latin átirás például éppen a kulcsfontosságú „a király jelenlétében” (*presente rege*) szavakat hagyja ki, noha a fordításban bent találjuk. Maga a fordítás sem makulátlan, a *feria secundai* kétszer is pénteknek értelmezi (hétfő helyett) s így a közös társasági étkezést a böjtös péntekre teszi, vagy a *curia regia*-t, királyi udvart nagyvonalúan otthonként magyarítja.¹⁸

Leglényegesebb melléfordítása azonban az, amikor egy mondatot (a testvéri közösségnek évente növelni kell – ti. szabályzatát – egy hozzátoldott cikkellyel) úgy értelmez, hogy a tagok számát kell évente egy-egy fővel növelni.¹⁹ Ezt a lényeges pontot még Kurcz Ágnes is félreértette, annak ellenére hogy Erdélyi Lászlót a millenniumi kötet hibája nem vezette félre.²⁰ A szöveg előttünk fekvő példánya ezt az előírást mindenben támogatni látszik: az utolsó hat cikkely ilyen utólagos kiegészítés lehet. Utólag eldönthetetlen, hogy az évenkénti egy-egy kiegészítés kötelezettségét szó szerint lehet-e érteni, vagy akár egy évben is bővíthették több cikkellyel a szabályzatot. Az 1326. év Szent György napján az alapszöveg már 6 cikkellyel bővült.

Ezen a ponton térhetünk rá a statútumok forrásainak a kérdésére. Már a korábbi kutatók, így Kurcz, Boulton is hangsúlyozták a konfraternitások mintaadó szerepét a világi lovagrendek kialakulásában. Az egyházi jellegű konfraternitások mintául vételének valóban biztos jele a Szent György-rend vallásos célkitűzése, a pénteki ima és megemlékezés, a közös étkezések, a kegyes célú adományok, a halott tagokról való megemlékezés stb. Érdemes külön is kitérnünk a katonai célú konfraternitásokra. Ezek a testvériségek kevésbé ismert, de nem kis gyakorlati haszonnal járó csoportját alkották. Általában a közbiztonság védelmére, fenntartására szerveződtek, Hispániában azonban a Reconquista során valóban a frontvonalon teljesíthették vállalt, magasztos célú feladataikat. Az újabb kutatás a szentföldi lovagrendek szerveződésében is nagy szerepet juttat az ilyen típusú

17 Boulton: *Knights...* i. m. 211–240. o.

18 Pör Antal: i. m. 138–139. o. Az itteni, sok tekintetben félrevezető fordítást közli a Károly Róbert emlékezete c. kötet. (Szerk.: *Kristó Gyula–Makk Ferenc.*) Bp., 1988. 149–153. o. A „presente rege” alakot hozza már *Fejér* kiadása CD VIII. 3. 170. o., nemkülönben az oklevél első kiadása, in: *Acta Musei Nationalis Hungarici*, 1, 1818. 167. skk. o.

19 „singulis annis debet augmentari fraternalis societas ista uno articulo addito”.

20 Erdélyi László: *Bajtársi egyesületek a magyar lovagkorban.* In: Klebersberg emlékkönyv. Bp., 1925. 253–255. o.

konfraternitások példájának.²¹ Ezekről azonban a Szent György-rend inkább különbözik, mivel ennek célja nem gyakorlati, hanem alapvetően reprezentatív volt. Azt mondhatjuk, hogy általában a konfraternitások hatottak a rend szabályzatára, anélkül, hogy valamelyik típusuk uralná a státutumokat. Sőt az itáliai, világi társulatok szabályzatainak hatása is jól kitapintható a megszövegezésben. A korai alapítás következménye lehet a rend előírásainak erős vallásos jellege. Így például az összes európai szabályzat között a pénteki megemlékezéseket a magyar rend szabályozza a legérzékenyebben. Hasonlóképpen kirívó, hogy a királyi alapító szándék elsikkad, s ehelyett a hazai egyházi méltóságok (az esztergomi érsek, suffraganeusai és a boszniai püspökök) hozzájárulását hangsúlyozza. Ez persze megint nem példa nélküli, a Csillag-rend megalapításához még a pápai hozzájárulást is szükségesnek érezte a világi alapító. Az Árpád- és Anjou-kori magyarországi konfraternitások történetéről sajnos nagyon keveset tudunk, így pusztán a külföldi analógiákra támaszkodhatunk,²² bár egyébként sem lehet véletlen, hogy az itáliai konfraternitások nyújtják a legtöbb párhuzamot.

Már rögtön a rend jelmondata („Valósággal igaz vagyok e testvéri társulattal szemben”) is itáliai példában fedezhető fel, mégpedig a felvétel során tett esküben: „esküszöm, hogy ehhez a tiszteletreméltó társasághoz jó és hű maradok”.²³ Az itáliai városi társulatok szabályzataiban egész sor hasonlót találunk a magyar lovagrendekéhez. Nyilván nem közvetlen, egy városhoz köthető átvételre kell gondolnunk, hanem az Anjouk környezetében olyan személyek jelenlétével kell számolnunk, akik általában otthonosan mozogtak az itáliai egyházi és világi társulatok világában. Ráadásul a királyi környezetben a konfraternitások politikai, hatalmi szerepével is tisztában lehettek egy-egy városállamon belül, ami az alapítás egyik mozgató rugójának is tekinthető. Példáink általában Bolognából származnak, de nyilván más városok forrásaiban is lehetne hasonlókat találni.²⁴

E szabályzatok tárgyalják azt az esetet, ha tagjaik a csatában fogságba esnek. A Società del Cervo (1255) előírja, hogy ha harcban megsebesül, akkor az illetőt meg kell segíteni. A Società dei Vari (1288) arról rendelkezik, hogy a fogságba esetten a társulat miniszteriálisai tanácsukkal, vagy tevőlegesen kötelesek segíteni.²⁵ Megtaláljuk annak magyarázatát, hogy miként képzei a magyar szabályzat felvétel esetén a teljes nézetazonosságot. Az olasz példákban ugyanis csak a nagyobb részüknek az egyetértésére van szükség (maior pars sit in communi concordia).²⁶ A

21 A katonai fraternitásokra l. Boulton: i. m. 24-26. o.; Meerseman: i. m. 188-217. o.; a keresztes háborúk korának társaságaira Ligato, Giuseppe: Fra Ordini Cavallereschi e crociata: „milites ad terminum” e „confraternitates armate”. In: Militia Christi e crociata nei secoli XI-XII. Milano, 1992. (Misc. del Centro di studi medioevali, t. 13.) 645-697. o.

22 Majláth Béla: A „kalandos” társulatok. In: Századok 19, 1885. 569-571. o. A tárgyalat oklevél hátoldalán valóban olvasható: Kalandos militum regis 1326. és Miskolczy I.: i. m. 125. o.

23 A Szt. György-rend jelmondata Boulton szerint sem igazi jelmondat (devise): In veritate iustus sum huic fraternali societati”. Az idézett párhuzam Monti: i. m. 217. o.: „juro de essere buono et fidele ad questa venerabile compagna”.

24 A társulatok politikai szerepére általában N. J. Houseley: Politics and Heretics in Italy: Anti-Heretical Crusades, Orders and Confraternities, 1200-1500. In: Journal of Ecclesiastical History 33, 1982. 193-208. o. A lovaggá avatások politikai szerepére Orth, Elsbet: Formen und Funktionen der höfischen Rittererhebung. In: Curialitas. Studien zu Grundfragen der höfisch-ritterlichen Kultur. (Hg.: Josef Fleckenstein) Göttingen, 1990. (Veröff. d. Max Planck Inst. f. Geschichte, Bd. 100.) 146-149. o. A bolognai források kiadása: Gli Statuti della Società del popolo di Bologna. (Ed.: Augusto Gaudenzi) Roma, 1889-1896. (Fonti per la storia d'Italia, t. 3-4)

25 Statuti, t. 3., i. m. 352. o.: „ministeriales dicte societatis debent conferre consilium et adiutorium ad liberandum eum de periculo carceris”, 225. o.

26 Statuti, t. 3., i. m. 285. o.

már említett Società del Cervo előírja a társulat és annak tagjai iránti szeretet, a rossz hírek azonnali bejelentését. Ez sok helyen visszatérő rendelkezés, a XIII. század végi Società de Beccai szerint „ha tudomásomra jut, hogy valaki az említett társulat ellen cselekszik, a konzuloknak a lehető leggyorsabban felfedem és bejelentem”.²⁷ Az már csak lényegtelen azonosságnak tekinthető, hogy a közös misékről való távolmaradást általában szankcionálták.²⁸ Sokkal érdekesebb azonban, hogy általános volt az előírás a statútumok rendszeres, lehetőség szerinti éves korrekciójára, bővítésére (Società del Cervo, Società dei Griffoni).²⁹ Ez magától értetődően a legfontosabb bizonyíték a magyar szabályzat vitatott pontja értelmezését illetően, s támogatja Erdélyi s a mi olvasatunkat. Szintén tanulságosak azok a törekvések, amelyek arra irányultak, hogy a társulatok maguk bíraskodjanak tagjaik felett.³⁰

Mindezek alapján persze nyilvánvaló, hogy a korábbi kutatók sokkal több cikkelyt eredeztettek a Károly Róbert-kori magyarországi viszonyokból, mint az reális. Talán a rend működéséről is azért hallgatnak a források, mert azt teljesen egy itáliai városi társulat mintájára képzelték el, ami az akkori magyar királyi udvarban működésképtelennek bizonyult. E vonatkozásban érdemes arra utalnunk, hogy a rend tagjainak az együttlét és találkozás lehetőségét, illetve kötelezettségét párját ritkító módon szabályozta a magyar rend. Évente 67 alkalommal, 55 különböző napot jelölt meg erre, ami még egy városban lakóknak is terhes lett volna, az ország politikai elitje számára azonban nyilván teljesíthetetlen. Ez megint csak a szabályzatnak a valós élettől való távolságát mutatja.

A Szent György-lovagrend szabályzatát illetően értékes forrásokhoz jutnánk, ha sikerülne bizonyítani hatását valamelyik később alakult lovagrendre. Kovács Éva ilyen hatást valószínűsít Ottó osztrák herceg 1337-es Szent György-társasága, Boulton pedig Durazzói Kis Károly 1381. évi nápolyi Hajó-rendje alapításában. A Hajó-rend szabályzata könnyen hozzáférhető, ám az összehasonlítás alapján nehéz egyértelmű eredményre jutni. A Hajó-rend szabályzata ugyanis sokkal bővebb, 383 cikkelyt tartalmaz 17000 szóval, szemben a magyar rend Boulton számolásában 66, Erdélyiében 33 cikkelyével s 1400 szavával. Ezt figyelembe véve már nem tűnik olyan jelentősnek a 27 hasonló, s ebből 7 igen hasonló cikkely. (Arról nem is szólva, hogy arra éppúgy hathattak az itáliai konfraternitások szabályzatai, mint a magyarra.) A történeti körülmények ismeretében Lajos és Durazzói Károly szoros kapcsolata okot adhatott a magyar lovagrend szabályzatából való kölcsönzésre. Elég, ha arra gondolunk, hogy a Hajó-rend egyik cikkelye a tagoknak expressis verbis tiltja, hogy magyarországi Lajossal, azaz a mi Nagy Lajosunkkal szemben fellépjenek (pontosabban „contre l'église de Rome et le roy Loys de Ungrie”). A hasonló cikkelyek egyébként a következők: a fejedelmet vagy a lovagi társaságot bármely fenyegető veszélyről informálni kell (Hajó-rend, No. 54a), a fejedelem és a tagok egymás érdekében – pl. fogságba eséskor – együtt lépnek fel (Hajó-rend,

27 Statuti, t. 3., i. m. 213., 363. o.: „Si aliquem s(c)i vero facere contra predictam societatem, consulibus quam cicius potero, manifestabo et nuntiabo”, vagy a vétkező tagok figyelése: *Monti*: i. m. 257. o.

28 Statuti, t. 3., i. m. pl. 216. o.

29 Statuti, t. 3., i. m. 219., 319. o.

30 *Meerseman*: i. m. 477. o.

No. 59.), a tagok egymás között felhagynak a vitákkal, viszályokkal (Hajó-rend, No. 77a), évente négyyszer kötelesek a rend gyűlésén megjelenni, s csak nyomós indokok maradtak távol (Hajó-rend, No. 111a–b).³¹

Boulton kézikönyvének még egy fontos tanulsága van, amit a magyar rend történetének a kutatása során is kamatoztatni lehet.³² Kitűnik könyvéből, hogy a lovagrendek többsége (ő a XIV–XVI. századiakat vizsgálja) rendkívül rövid életű volt. Ennek nyilván szerzeágazó okai lehettek, a közös ok talán mégis az alapítások politikai jellegében található meg, aminek múltával sem az alapító, sem a tagok, vagy azok örökösei nem törték magukat a közösségi élet fenntartására. Ezek alapján úgy tűnik, semmi rendkívüli nincs abban, hogy a Szent György-rend működéséről nem rendelkezünk dokumentumokkal, azaz valószínűleg csak papíron létezett. Ez inkább a tipikus európai gyakorlathoz áll közel, s az a rendkívüli, ha egy rend működése hosszabb időn át kimutatható. Az uralkodói alapítású rendekbe talán maguk a tagok is váltakozó lelkesedéssel léptek be s fenntartásaik lehettek a lojalitásuk biztosítására hivatott újabb köteléssel, politikai függőséggel szemben. Innen eredhet a státutumokban visszatérően előírt kötelezettség a rendi jel és rendi ruhák viselésére, a lovagok részéről pedig sok esetben a csekély igyekezet, hogy nevük mellett feltüntessék a lovagrendhez való tartozásukat. (A magyar rendből egyetlen egy lovagét sem ismerjük).

31 Kovács Éva: Tárgykultúra és kisművészetek a 14–15. századi Magyarországon. In: Magyarországi művészet 1300–1470 körül. Bp., 1987. 218. o. A Hajó-rend szabályzata: Boulton: The Middle French Statutes of the Monarchical Order of the Ship. In: *Medieval Studies* 47, 1985. 168–271. o. és *uő.*: i. m. 289–324. o.

Itt érdemes kitérnünk Nagy Lajos király több forrás által is igazolt Szent György-tiszteletére, s különösen egy oklevélre, amit korábban kapcsolatba hoztak a tárgyalt lovagrenddel. A király velencei és dalmáciai győzelmeit a lovagszent segítségének tulajdonította, s hálijának számos alkalommal hangot adott. Ez legszebben Nagy Lajos 1358. június 14-én Pilisen kelt okleveléből derül ki, amelyben a veszprémi káptalannak birtokot adományoz a Szt. György-kápolnában létrehozandó misealapítvány javára: „Mi Lajos, Isten kegyelméből Magyarország királya, jelen oklevelünkkel adjuk emlékeztül mindenkinek akit illet, hogy a mindenható Isten és a lovagok fejedelme, a dicsőséges mártír, Szent György iránti tiszteletünkből, s mert más evilági fejedelmek között az ő harci jelvényeinek köszönhetően aratunk dicsőséget, s kinek örök kincsként elhelyezett fej(ereklyéjét) a veszprémi egyházban tisztelik, arra vágyakozunk, hogy e mártír kegyelmét és segítségét most és a jövőben is megszerezhessük. Azét, akinek segítségébe jámbor reményünket és biztos bizodalunkat királyságunk előkelőivel és vitézeinek csapataival együtt mindig is helyeztük, s aki iránt most is különleges bizalommal viseltetünk, s virtusának és jótetteinek köszönhetően a magunk és királyságunk minden ügyes-bajos dolgában mindenkor szerencsével járunk. Ezért akarjuk a dicső mártír dicsőretére és dicsőségére kápolnáját, amely az említett veszprémi egyház mellett faragott kövekből igen szépen épült s csodálatos festés díszíti, lelklük gyógyulására és üdvére a kápolnában naponta mondandó misével ékíteni, s adtunk... egy Gyimót nevű birtokot a veszprémi egyháznak és káptalanjának... Kelt Pilisen, Szent Barnabás apostol ünnepe utáni V. fériaán, az Úr 1358. évében.” Kiadása *Fejér*: CD 9.2 665. o. és *Csete Antal*: Szent György vértanú fejereklyéje. In: *Magyar Sion* 1, 1863. és I. az oklevél 1364. évi átírását: DF 200 965. Hibás magyar fordítása *Gutheil Jenő*: i. m., regesztája *Kumorovitz L. Bernát*: Veszprémi regeszták (1301–1387). Bp., 1953. No. 490. Gutheil véleményével szemben az oklevélben említett vitézi jelvények biztosan nem a Szent György-rend jelvényeit kell értenünk, hanem a szent harcban segítő megjelenésének különböző formáit (ereklyék, zászlók, címerek stb.). Az oklevélből csak a király Szent György-tisztelete olvasható ki, de semmi utalást nem találunk magára a lovagrendre. A szakirodalomban egyébként a veszprémi kápolna és a magyar lovagrend közötti kapcsolat többször felmerült, v. ö. *Kurcz Á.*: i. m. 214. o.; *Kovács Éva*: in: Magyarországi művészet, i. m. 218. o. és *Marosi Ernő*: in: Művészet I. Lajos király korában, i. m. 62. o. A Szent György napi lovaggá avatás hagyományára *Erben, Wilhelm*: Schwertleite und Ritterschlag. Beiträge zu einer Rechtsgeschichte der Waffen. In: *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde* 8, 1918–20. 147. o. A Szent György-tisztelet legújabb népszerűsítő összefoglalása *Tóth Endre–Nagy Kálmán*: Szent György, a lovasság védőszentje. Bp., 1992.

32 Ezt leginkább a Boulton-könyvről írott recenziók fogalmazták meg: pl. *Brigitte Bedos-Rezak*: in: *Speculum* 65, 1990. 372–375. o. Hasonló szempontokat vet fel *Maurice Keen*: Chivalry. New Haven–London, 1984. 179–199. o. Itt jegyezzük meg, hogy Boulton művét már Keen is használta, ti. az disszertáció formájában korábban a kutatók rendelkezésére állt.) A magyarországi lovagrend tagjait Vajay Szabolcs is csak a heraldika módszereivel tartja azonosíthatónak, v. ö. *Karlai K. Károly*: A címerekről. Amsterdam, 1985. 148. o. és *Vajay Sz.* korábban idézett tanulmánya.

Ezzel kapcsolatban térhetünk még ki a lovagrend létszámának a kérdésére. Hóman Bálint, s őt követve Boulton a lovagrend 50 főben maximált tagságát exkluzívnak tartotta, s az akkori magyar társadalom ezer fős krémjéről írt.³³ Ezzel szemben Fügedi Erik – sokkal megalapozottabban – azt fejtegeti, hogy az 1320-as években – a hatalmi koncentráció következtében – 66 főből szinte a teljes világi arisztokráciát (bárok, ispánok) ki lehetett állítani.³⁴ Ha ehhez hozzátesszük, hogy 1308 és 1342 között az *aulae miles*-ek ismert száma 7 (ez persze a későbbiekben valamelyest növekedhet), a szám már nem tűnik annyira exkluzívnak. E magas számban vagy az a szándék nyilvánult meg, hogy a király a világi hatalmat gyakorlók lehető legszélesebb körét még egy szállal, a kölcsönösen kötelező testvéri-lovagi szeretet és hűség kötelékével magához kösse, vagy egy másutt is előforduló keretszám mechanikus átvételéről lehet szó. Az előbbi érvelés mellett szól hogy a rend szabályzatának vonatkozó cikkelye szerint a lovag emberét is elküldheti a legfőbb találkozóra, a Szent György napi gyűlésre. Ez világos jele, hogy a tagság nem csak ad personam szóló megtiszteltetés, hanem az udvar iránti hűség bizonyításának folyamatos lehetősége, amit képviselő útján is ki lehet fejezni. A másik magyarázatra Boulton talált egy bizonyítékot. Eszerint Robert de Boron Merlinjében Artúr király kerek asztala lovagjainak a száma volt kereken ötven.³⁵ Véletlennel tűnő egybeesésekben persze nincsen hiány. Erzsébet királynét itáliai útja során például 50 aransarkantyús vitéz kísérte, aminek a hazai lovagrendhez az égvilágon semmi köze sem volt.³⁶ Összehasonlításként talán csak a Térdszalag-rendre utalunk, amelyben 26 lovag, 26 pap és 26 támogatásban részesülő szegény lovag kapott helyet.

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy Boulton könyvének megjelenése óta a magyarországi Szent György-lovagrend európai helyét sokkal világosabban látjuk, s a nemzetközi kutatásban elfogadottá vált, hogy Károly Róbert alapítását illeti meg a világi lovagrendek között az elsőség. Ugyanakkor az előzőekben sikerült a lovagrend szabályzata jó néhány cikkelyének mintáját megtalálnunk az itáliai városi, egyházi és világi konfraternitások, társulatok szabályzatában, melyek ismerete szükséges a rend létrejöttének tisztázásához. Ugyanakkor a szabályzat korrekt fordítása határozottan utal arra, hogy a lovagrend szabályzatának első változata még 1326. április 24. előtt megszületett, de mindenképpen 1323 és 1326 között. 1326 Szent György napján pedig e korábbi szabályzatot egészítették ki 6 további cikkellyel, a király jelenlétében és szándékainak megfelelően.

33 Boulton: Knights... i. m. 35. o.

34 Fügedi Erik: Ispánok, bárók... i. m. 228–230. o.

35 Boulton: Knights... i. m. 34. o.

36 Karácsonyi János: Nagy Lajos anyja Rómában. In: *Katholikus Szemle* 7, 1893. 56. o. A forrás: *Fejér*: CD IX. 1. 115. o. (quinquaginta milites ad aurea calcaria circum stipabant reginae rhedam)

Nagy Lajos király lovagavató szerepéről (1348)

Az Anjou-korból ismert lovagok (miles), udvari lovagok (aulae miles) s királyi apródok (aulae iuvenis) számát a kutatás eddig is igyekezett számba venni s a lehetőség szerint tovább növelni. Az új Anjou-kori okmánytár munkálatai azzal a reménnyel kecsegtetnek, hogy – nyilván a későbbi évtizedek anyagában – tovább bővül az ismertté vált személyek köre s az eredmények a korábinál sokkal alaposabb és mélyebb társadalomtörténeti, eszmetörténeti elemzéseket tesznek majd lehetővé.

Ahhoz, hogy többet tudjunk meg az udvari kultúráról, egyes oklevelek is kivételes fontossággal bírhatnak. Ilyen volt például I. Lajos király 1365. évi, pallosjogot adományozó oklevele, amelyet néhány éve publikált Kumorovitz L. Bernát.¹ Ebből szerzünk tudomást arról, hogy Kopalyai Benedek fiai, János és Dezső magisterek a magyar király sikeres bolgár hadjárata során, személyes vitézségük eredményeként, lovagi címhez jutottak: a saját és övéik sérüléseitől sem visszariadó testvérek „a lovagi dicsőség címének felvételét seregünk több más nemzetiségű serény és győzedelmes harcosa között méltán és kitüntetően kiérdemelték.” A szöveget úgy értelmeznénk, hogy a király a hadjárat közben, vagy végén többeket (inter viros strenuos et victores) avatott lovaggá, köztük az említett testvérpárt. Itt minden bizonnyal a korban szokásos tömeges lovaggá avatás szertartásáról lehet szó (Massenpromotion). Az is jellemző, hogy az oklevelet nem a lovagi cím megszerzése miatt állították ki, arról szinte csak mellékesen értesülünk, hanem a pallosjog adományozása miatt, ami komoly jogi következményekkel járt. Magának a lovagi szertartásnak a részleteiről semmi nem derül ki. Meglehet, hogy a közreadó Kumorovitznak van igaza, aki felővezésre („Umgürten”, azaz Schwertleite) gondolt.

Csak azért időztünk el ennél az oklevélnél, mert talán segít másik két, a korszak lovagságával kapcsolatos, 1348. január 2.-án kelt oklevél értelmezésében.² Az első oklevélben a titeli káptalan előtt Him fia Pál fia János lovag (miles), testvérei Miklós, Péter, Benedek és Pál, továbbá ezen Him fia György fia Miklós, minthogy Jakab fia Bede királyi apród (aulae iuvenis) kifizette helyettük a bírságot, amelyben őket Krassó megye elmarasztalta, 50 márka értékben 20 évre elzalogosítja neki Remete nevű birtokukat. Az azonos napon kelt másik oklevélben Jakab fia Bede magister királyi apród és Him fia Pál fia János lovag a Bede által kölcsönzött összeg, az ennek visszafizetése miatt keletkezett bírság és Remete birtok elzalogosítása ügyében egyezséget kötnek.³ A Himfiek történetének a nyomon

1 Kumorovitz L. Bernát: I. Lajos király (1365. évi) lovaggá avató és pallosjogot adományozó oklevele. In: Lymbus Művelődéstörténeti Tár, II. 1990. Szeged. (Szerk.: Monok István–Petekfi Áron) 19–21. o.

2 Az oklevélre Szorák Kornél hívta fel a figyelmet, amiért ezúton mondok köszönetet. Lelőhelye: *Fekete Nagy Antal* hagyatéka, P 1732, 1 csomó, A Temesi bánság oklevelei, No. 243 és 244. Az oklevelek tisztázott és jegyzetelt átirata. Eredetjük hártján, hátlapjukon ovális alakú pecsét nyomaival a herceg Batthyány család körmendi levéltárában volt, eltűnésükig Ottani jelzetük Miscell. Heimiana N. 112. b. és N. 112. a.

3 Az oklevelekben említett, Krassó megyei helységek *Fekete Nagy Antal* jegyzetei alapján: *Remete*. Nem azonos a Temesvártól északra fekvő Temesremetével, hanem a Borza melletti Zsidóvin falu északi részén feküdt. *Sosod*. Gerényes szomszédságában, attól északnyugatra. *Egerzeg*: Rafnától északnyugatra. *Kvesd*: Rafnától délkeletre. *Bodugazunfalva*: elpusztult helység Versectől északkeletre. *Gyertyános*: ma Gerényes, Rafnától nyugatra. *Mezősomlyó*: az előbbi helységekől távolabb, délnyugatra. A Himfiek családfáját *Fekete Nagy Antal* a No. 74. oklevélhez állította össze.

sem lefeküdni, sem letöltni nem volt joguk. Ennél fontosabb nyomnak tekinthető, hogy a „consecrare” ige a német nyelvhasználatban is meghonosodik, „zu ritter segenen” formában (Heinrich von Trimberg, Z. 19.071), vagy a XIV. század első felében Heinrich von Beringen (Z. 2073–74) munkájában.⁸ A jelenleg még alig-alig ismert hazai felövezések terminológiájára mindenesetre az okleveleinkben használt kifejezések jelentik az első fogódzópontokat (militem constituere et consecrare), talán a német használatától sem teljesen függetlenül.

Érdeemes lenne annak okait vizsgálni, hogy a hazai oklevelekben vannak-e törvényszerűségek az udvari címek használatában. Tény, hogy János lovag a Fekete Nagy-gyűjteményben következő 1348–49-es oklevelekben sohasem szerepel lovagként, általában csak magister, vagy még az sem. (No. 245., 246., 249., 254., 255., 257.). Kurucz Ágnes táblázata szerint 1351-ben használja megint címét, ahol is udvari lovag.⁹

A lovaggá avatás körülményeire csak feltevéseink lehetnek, hiszen erről semmi sem derül ki a szövegből. Figyelembe véve az ezekből az évekből fennmaradt adatokat, a lovaggá avatások hadjáratokhoz kötődtek. Így az első nápolyi hadjárat ideje alatt Nagy Lajos Forliban és Folignóban is felövezett lovagokat, vagy ha hihetünk Dominicus de Gravina-nak, akkor 1350-ben a nápolyi ütközet előtt a szemben álló felek, Tarantói Lajos és Lackfi István többeket lovaggá avattak. Tarantói Lajos esetében 700 új lovagot említ a szerző.¹⁰ Himfi János természetesen – kronológiai okokból – nem vehetett részt az első nápolyi hadjáraton, de talán részt vett a király déli hadjáratainak egyikén, 1345–1346-ban (Bihács, Zára ellen).¹¹

8 J. Bumke: i. m. 322., 329. o.

9 Kurcz Á.: i. m. 293. o. Jelzete: DL 41272.

10 Miskolczi István: Nagy Lajos nápolyi hadjáratai. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 34, 1933. 59–60. o.; *Wilhelm Erben: Schwertleite und Ritterschlag*. In: *Zeitschrift für historische Waffenkunde* 8, 1918–20. 139. o.; Kristó Gy.: *Az Anjou-kor háborúi* I. m. 117. o.

11 Így például Poháros Péterről mint aule nostre miles-ről a zárai ostromnál tanúsított vitézségének a leírásakor értesítünk, persze meglehet, hogy már azt megelőzően is lovagi címet viselt. (Anjou-kori okmánytár V. 132. 1347. október 3.)

FÜGGELÉK

Nº 243.

1348. január 2.

Nos capitulum ecclesie Tytulensis memorie commendantes tenore significamus presentium, quibus expedit universis, quod magistro Iohanne filio Pauli filii Hem milite per dominum regem constituto et consecrato, sua et fratrum suorum magistrorum Nicolai videlicet et Petri in personis cum procuratoris litteris honorabilis capituli ecclesie Orodyensis ex una, et magistro Bede filio Iacobi aule regie iuvene parte ab altera coram nobis constitutis, idem magister Iohannes extitit confessus oraculo vive vocis, quod quia predictus magister Bede ipsos de iudiciis et iudiciorum gravaminibus, in quibus ipsi et magistri Benedictus ac Paulus fratres eorum uterini, necnon magister Nicolaus filius Georgii filii predicti Hem in presentia magistri Michaelis de Ryma vicecomitis ac quatuor iudicum nobilium de Karaso convicti extitissent, prout in registro sigillis eorundem vicecomitis et iudicum nobilium signato per eiusdem magistrum Iohannem nobis exhibito, quod nos ad eiusdem magistri Iohannis petitionem capite sigilli nostri signavimus, eoque ipsum aperuimus, vidimus contineri apud eosdem vicecomitem et iudices nobilium expeditisset, solvendo eisdem pro ipsis quinquaginta marcas rationis Tymisyensis, de quibus quadraginta quatuor floreni et septem marce eiusdem rationis iuxta continentiam litterarum dicti capituli Orodyensis solute fuissent et extitissent. Ideo quandam possessionem eorum Remete nuncupatam, iuxta fluvium aque Burza, a meridie iuxta villam Gertanus, ab occidente penes villam Soosd, a septentrione circa villam Egerzeg et ab oriente erga procinciam Kwusd vocatam existentem et adiacentem, eidem magistro Bede cum omnibus suis utilitatibus, iuribus ac pertinentiis universis pro predictis quinquaginta marcis a die datarum presentium per viginti annorum immediate consequentium revolutionem impignorasset et obligasset conditionibus infrascriptis mediantibus, ut si ipsi filii Pauli vel Nicolaus filius Georgii aut aliquis ex ipsis quocumque ante revolutionem dictorum viginti annorum prenominatam possessionem Remete pro eisdem quinquaginta marcis ab eodem magistro Bede vel suis heredibus aut proximis redimere et liberare voluerint aut rehabere coram nostro testimonio et homine regio, aut dominis ac viris religiosis priore fratrum ordinis predicatorum et priore fratrum heremitarum claustrorum de Mezeusomplyo pro tempore constitutis, quos predicti filii Pauli vel Nicolaus filius Georgii, necnon magister Bede vel suus successor comuniter ad villam eiusdem magistri Bede Bodugazunfalua vocatam simul et adinvicem adducere tenebuntur, scilicet in predicto comitatu de Karaso existente, extunc idem magister Bede vel suus successor eandem possessionem Remete reddere eisdem filiis Pauli vel vel (sic) filio Georgii tenebitur et resignare sine occasione aliquali et dilacione.

Si vero ipse magister Bede aut heres vel heredes ipsius eandem possessionem reddere recusarent, extunc reddent ipsam possessionem eisdem et reddere tenebuntur pecunia prenominata totali in nihilum redigente et inane, hoc est perdent eandem pecuniam penitus et amittent.

Si autem filii Pauli vel filius Georgii prelibati revolutione dictorum viginti annorum occurrente et adveniente dictam possessionem Remete redimere non curarent vel non possent, tunc spacio viginti annorum predictorum transacto cum pena dupli rediment eandem et liberabunt, presentibus testimonio nostro homine regio et viris religiosis superius tactis. Item si magistri Benedictus, Paulus, Nicolaus filius Georgii prescripti ipsum magistrum Bede et suos heredes ratione obligationis dicte possessionis Remete molestare seu inquietare niterentur et attemptare, tunc prefati magistri Iohannes, Nicolaus et Petrus filii Pauli eosdem magistrum Bede et suos heredes propriis eorum laboribus et expensis expedire tenebuntur et in eadem conservare usquequo quinquaginta marce persolvantur predictae. Si vero ipsi magistri Iohannes, Nicolaus et Petrus ipsum magistrum Bede vel suas posteritates in eadem conservare contra predictos fratres eorum nequirent, ex tunc ipsi scilicet magistri Iohannes, Nicolaus et Petrus dictos fratres ipsorum et proximos ad divisionem in possessiotrenibus eorum communibus in dicto comitatu de Karaso existentibus et possessione Remete prefata fiendam inducere et compellere regni consuetudine exposcente tenebuntur et ipsorum portionem possessionariam signis metalibus sequestrare et separare a portionibus fratrum suorum antedictorum. In quibus portionibus ipsorum sequestratis eundem magistrum Bede vel suos heredes tenebunt et conservabunt, donec solutio pecunie fiet supratacte.

Si autem ipsi magistri Iohannes, Nicolaus et Petrus divisionem ipsam possessionariam non curarent facere vel procurare, extunc iidem in quinquaginta marcis sine portione iudicis ante litis ingressum ipsi magistro Bede vel suis posteritatibus persolvendis convincentur ipso facto. Ad que et premissorum singula predictus magister Iohannes se ipsum et dictos fratres suos auctoritate procuratoria, prefatus

autem magister Bede se spontanea voluntate et propria nostri in presentia obligarunt et obligatos pronuntiarunt. In cuius rei memoriam et testimonium ad instantiam partium et petitionem presentes concessimus litteras patentes sigilli nostri appositione signatas. Datum secundo die festi Circumcisionis Domini, anno eiusdem millesimo CCCmo XL mo octavo.

Volumus etiam non latere, quod predictus magister Iohannes hominem eiusdem magistri Bede in predicta possessione Remete feria quarta proxima ante festum beati Thome apostoli proxime preterium statuisset confessus.

Nº. 244.
1348. januar 2.

Nos capitulum ecclesie Tytulensis memoria commendantes significamus universis, quibus expedit, presentium per tenorem, quod magistro Bede filio Iacobi aule regie iuvene ab una parte, ex altera vero magistro Iohanne filio Pauli filii Hem milite per dominum regem consecrato coram nobis constitutis, idem magister Bede extitit confessus ministerio vive vocis, quia ipsi magister Iohannes et fratres sui, magistri Nicolaus et Petrus quadraginta quatuor florenos et septem marcas compoti Tymisiensis, quas ipse eisdem pro expeditione iudiciorum et bisagiorum, in quibus ipsi filii Pauli et alii fratres eorum coram vicecomite et iudicibus nobilium comitatus de Karaso convicti fuissent, dedisset mutuo et tradidisset iuxta continentiam litterarum honorabilis capituli Orodiensis in octavis festi beati Michaelis archangeli anno proxime transacto preteritis, solvere sibi non curassent.

Ideo ipsi filii Pauli scilicet magistri Iohannes et Nicolaus in quinquaginta marcis sine portione iudicis ante litis ingressum deponendis convicti extitissent ipso facto, auctoritate predictarum litterarum ipsius capituli Orodiensis mediante, quos quidem quadraginta quatuor florenos et septem marcas ipse magister Bede ad quinquaginta marcas Tymisienses, pro quibus ipsi filii Pauli quandam possessionem eorum Remete vocatam iuxta continentiam aliarum litterarum nostrarum per spacia viginti annorum sibi obligarunt, ipsi filiis Pauli complevisset, unde quocumque iidem filii Pauli easdem quinquaginta marcas ante revolutionem dictorum annorum eidem magistro Bede vel suis heredibus persolverent, ex tunc ipse magister Bede predictum gravamen, quod secundum tenorem predictarum litterarum capituli Orodiensis ipsi filii Pauli incurrerunt, eisdem relaxasset et nostri in presencia relaxavit. Item predictus magister Iohannes assumpsit firmiter se obligando, quod si ordinatio obligationis possessionarie predictae per ipsum magistrum Iohannem sua et predictorum fratrum suorum in personis cum procuratoritiis litteris dicti capituli Orodiensis facta iuxta deliberationem baronum et nobilium regni stare inconcussa non posset vel non valeret, tunc omnia gravamina, quibus ipse se et dictos fratres suos mediantibus aliis litteris nostris obligavit, incurreret ipso facto magister Iohannes antedictus, ad quod ipse sponte se oblegavit coram nobis.

Datum in crastino festi Circumcisionis Domini, anno eiusdem millesimo CCCmo XL-mo octavo.

László Veszprémy

SOME QUESTIONS OF CHIVALRY IN THE AGE OF ANJOU

Summary

The Foundation of the Order of St. George

Since the publication of Boulton's book (1987) it is commonly accepted by experts that the Order of St. George (*Societas fraternalis militiae sancti Georgii*), founded by Charles Robert I of Hungary is the first among the secular orders of knighthood in Europe. The Author of the study agrees in this view and analyzes the statuta of the order dated on St. George's day 1326 which contain the deed of foundation, too. He states that the present form of the diploma is a combination of an earlier deed of foundation and the statuta, accepted on the St. George's day meeting of 1326, appended. So far as the sources of the statuta are concerned the author could indentify some of them among the statuta of contemporary city societies (*società*) of Northern Italy.

On the Role of King Louis I of Hungary in Knighting (1348)

Though Louis I (The Great) of Hungary is accepted as a par excellence knight-king, the sources mention him in connection with conferring of knighthood only exceptionally. Up to the present time a diploma from 1365, published by L. B. Kumorovitz was the only one which could be used as a source of the Hungarian dubbing ceremony. Now the author publishes two diplomas from 1348 wich certify that John, son of Paul, Son of Him was created a knight (*per regem miles constitutus et consecratus*) by the king personally.

László Veszprémy

CERTAINES QUESTIONS DE LA CHEVALERIE DE L'ÉPOQUE D'ANJOU

Résumé

La fondation de l'orde de chevalerie Saint Georges

Depuis l'apparition du livre de Boulton (1987) c'est un fait généralement accepté dans les milieux professionnels, que l'ordre de chevelerie Saint Georges, fondé par le roi hongrois Charles Robert (*Societas fraternalis militiae sancti Georgii*) est le premier parmi les ordres de chevalerie laïcs européens. L'auteur partage également cette opinion. L'auteur examine les statuts des ordres datés du jour de Saint Georges de 1326, qui contiennent également la charte de fondation de l'orde, et il constate que le document a eu sa forme présente avec la copie des statuts acceptés lors de la réunion du jour de Saint Georges en 1326 à une charte de fondation datée de plus tôt. L'auteur a réussi à indentifier plusieurs des sources, des modèles des statuts à partir des statuts des sociétés urbaines (*società*) du Nord d'Italie.

Sur le rôle de faiseur de chevalier du roi Lous le Grand (1348)

Sous le règne de Louis Ier – réputé le roi de chevalier hongrois – les sources ne parlent qu'exceptionnellement du rôle de faiseur de chevalier du roi. Jusqu'à présent, la seule source de la cérémonie de la réception de chevallier était la charte de 1365, publiée par L. B. Kumorovitz en 1990. L'auteur publie maintenant deux documents, datés de 1348, qui prouvent que János, fils de Pál, Fils de Him a été reçu chevalier par le roi (*per regem miles constitutus et consecratus*).

László Veszprémy

ZU EINIGEN FRAGEN DES RITTERTUMS DER ANJOU-ZEIT

Resümee

Die Gründung des Sankt-Georg-Ritterordens

Seit der Erscheinung des Werkes von Boulton (1987) wird von Historikern i. a. die Ansicht vertreten, daß der von Karl Robert, König von Ungarn, gegründete Sankt-Georg-Ritterorden (*Societas fraternalis militiae sancti Georgii*) der erste unter den europäischen säkularen Ritterorden ist. Der Autor untersucht die Ordensstatuten vom St. Georgstag des Jahres 1326, die auch die Gründungsurkunde enthalten, und stellt fest, daß die uns bekannte Form der Urkunde durch die Ergänzung einer älteren Urkunde mit den Statuten der Versammlung am St. Georgstag des Jahres 1326 zustande gekommen ist. Im weiteren gelang es dem Autor, unter den Statuten der städtischen Bruderschaften Norditaliens einige Quellen und Vorlagen der Statuten des ungarischen Sankt-Georgs-Ordens zu finden.

Zur Rolle des Königs Ludwig des Großen beim Ritterschlag (1348)

Die Urkunden aus der Zeit des Königs Ludwig des Großen, der für den ungarischen Ritterkönig gehalten wird, enthalten nur ausnahmsweise Berichte über die Rolle des Königs beim Ritterschlag. Bis jetzt galt die von L. B. Kumorovitz in 1990 herausgegebene Urkunde aus dem Jahre 1365 als die einzige Quelle des Ritterschlags und der Schwertleite in Ungarn. Im vorliegenden Aufsatz gibt der Autor zwei Urkunden aus dem Jahre 1348 heraus, die beweisen, daß *Him fia Pál fia János* (János, der Sohn von Pál, der der Sohn vom Him) vom König zum Ritter geschlagen worden war (*per regem miles constitutus et consecratus*).

Ласло Веспреми

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РЫЦАРСТВА ЭПОХИ ДИНАСТИИ АНЖУ

Резюме

Учреждение рыцарского ордена Святого Георгия

Со времени выхода в свет книги Бултона в 1987 году обычно стало общепринятым в профессиональных кругах - и этого же взгляда придерживается и автор, - что учрежденный венгерским королем Каройом Робертом рыцарский орден Святого Георгия (*Societas fraternalis militiae sancti Georgii*) является одним из первых европейских светских рыцарских орденов. Автор статьи анализирует организационный устав ордена, датированные днем Святого Георгия 1326 года, который включает в себя и грамоту об учреждении ордена, и заключает, что грамота свою настоящую форму обрела путем приписки статута (устава), принятого на собрании в день Святого Георгия 1326 года, к учредительному письму, датированного ранее. Автору статьи удалось отождествить несколько из источников, образцов статута со статутами городских обществ Северной Италии (*società*).

О роли короля Людовика Великого в посвящении в рыцари (1348)

Во время правления Людовика I, считавшегося венгерским королем рыцарем, источники лишь в исключительном порядке сообщают о роли короля в основании рыцарства. До сего времени изданная в 1990 году Л. Б. Куморовитцем грамота от 1365 года была единственным источником церемонии посвящения в рыцарство в Венгрии. Автор теперь издает две грамоты, датированные 1348 годом, которые свидетельствуют о том, что король посвящает в рыцари Яноша, сына Павла, сына Хима (*per regem miles constitutus et consecratus*).